משנה

במשנה שלפנינו יבואר דין המדיר את חבירו שלא יהנה ממנו, אם מותר לו ליהנות משדהו ופירותיו בשנת השמיטה. וזה מתחלק לשני חלקים, א. באופן שהדיר את חבירו לפני השנה השביעית, שעד שנת השביעית בודאי אסור, ויש לדון מה דינו כשהגיעה השנה השביעית אם האיסור ממשיך אף בשנה זו. ב. באופן שהדיר את חבירו בשנת השביעית עצמה, שיש לדון אם נאסר בלל:

הַמּוֹדֵר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ – שאסר עליו בנדר ליהנות מנכסיו, **לְפָנֵי שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, אֵינוֹ יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** – אסור לו להכנס לשדהו של המדיר, שהרי גם ההילוך בתוך רשותו של חבירו נחשב הנאה האסורה למודר הנאה. **וְכֵן אֵינוֹ אוֹכֵל** אפילו **מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת** על הדרך מחוץ לשדה, שהרי אסור לו ליהנות משל המדיר, ואף שאינו צריך להכנס לשדהו כדי ליטלם. **וְאִם הִדִּירוֹ הנאה בְּשְׁבִיעִית** – בשנת השביעית עצמה, הנדר חל **וְאֵינוֹ יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** – של המדיר, **אֲבָל אוֹכֵל הוּא מִן הַנִּבְטִיעוֹת** – הפירות **הַנּוֹטוֹת** מחוץ לשדהו, כיון שבשביעית הפירות מופקרים לכל ואינם שייכים למדיר ואין הנדר חל עליהם.

וכל זה במי שהדיר את חבירו שלא יהנה ממנו, אבל אם **נָדַר הֵימֶנּוּ מַאֲכָל** – אם נדר שלא יהנה מחבירו הנאת מאכל, **לְפָנֵי שְׁבִיעִית, יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** – רשאי להכנס לשדהו של המדיר, שהרי ההילוך ברשותו של חבירו אינו הנאת מאכל, **וְאֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת** של המדיר, שהרי הנאת מאכל היא, **וּבִשְׁבִיעִית** – אם נדר בשנת השביעית עצמה, **יוֹרֵד** - מותר לו להכנס לתוך שדהו, **וְאוֹכֵל** – ומותר לו לאכול את פירותיו, ואינו נאסר כלל, לא בירידה אל שדהו, מכיון שאינה הנאת מאכל, ולא באכילת הפירות כיון שבשביעית הם הפקר.

גמרא

נחלקו האמוראים בביאור דברי המשנה:

רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שניהם פירשו המשנה כדלהלן, האומר לחברו 'נְכָסִים אֵלּוּ עָלֶיךָ' – והכוונה בזה, קונם נכסים מסויימים אלו עליך, אם אמר לו כך **לְפָנֵי** השנה **הַשְּׁבִיעִית, אֵין יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֵינוֹ אוֹכֵל מִן** הפירות **הַנּוֹטוֹת**, שכיון שהדירו לפני השנה השביעית, שהשדה והפירות שלו, הרי חל הנדר, ואינו יורד ואוכל, **וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגִּיעַ** שנת **הַשְּׁבִיעִית**. כי מכיון שחל הנדר ונאסרו הפירות הרי הם עומדים באיסורם אף בשביעית.

וְאִם בְּתוך השנה **הַשְּׁבִיעִית נָדַר, אֵין יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ**, שהרי אף בשביעית עצמה יכול לאסור דבר זה, **אֲבָל אוֹכֵל מִן** הפירות **הַנּוֹטוֹת**, שהרי הפירות אינם שלו בשמיטה ואינו יכול לאוסרם.

ולפי דבריהם תתפרש המשנה כך, 'לפני שנת השביעית' היינו שנדר לפני שנת השביעית, ואסור אף כשתבוא השביעית, 'ובשביעית' היינו שנדר בשביעית.

דעת החולקים:

וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שניהם אמרו, שהאומר לחבירו 'נְכָסַי עָלֶיךָ', **לְפָנֵי שְׁבִיעִית** – קודם שהגיעה שנת השביעית **אֵין יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** של המדיר **וְאֵין אוֹכֵל מִן** הפירות **הַנּוֹטוֹת**. אבל אם **הִגִּיעַ שְׁבִיעִית, אֵינוֹ יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אֲבָל אוֹכֵל הוּא אֶת הַנּוֹטוֹת**. ואף על פי שנאסרו עליו קודם שביעית, משנכנסה שנת השביעית פקע איסורם.

ולפי דבריהם תתפרש המשנה כך, 'לפני שנת השביעית' היינו כשעדיין לא הגיעה השביעית, 'ובשביעית' היינו לאחר שהגיעה השביעית, ואף אם נדר קודם לכן. ובזה נחלקו על רב ושמואל, שלפי רב ושמואל אם נדר קודם שביעית וחל איסור על הפירות הרי הם אסורים אף כשתגיע השביעית, והמשנה שהתירה בשביעית היינו אם נדר בשביעית, שמכיון שאין הפירות שלו אין יכול לאסרם, ולפי רבי יוחנן וריש לקיש התירה המשנה אף אם נדר קודם שביעית והגיעה השנה השביעית.

הגמרא מבררת את סברת המחלוקת:

לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגֵי – שמא בכך נחלקו, **דְּרַב וּשְׁמוּאֵל סָבְרֵי, אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ אֲפִילּוּ לְכְשֶׁיֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ** – בכוחו של אדם לאסור כל דבר המצוי עתה ברשותו על מנת שיהיה נשאר באיסורו אף לאחר שיצא מרשותו, ואם כן הנודר קודם שביעית ואסר את הפירות, הרי הם עומדים באיסורם אף בשנת השביעית, ובהכרח שהמשך דברי המשנה המתירה את הפירות, היינו דוקא כשנדר בשביעית עצמה שאין הנדר חל כלל כיון שכבר אינם ברשותו בשעה שנודר. **וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבְרֵי, אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ לְכְשֶׁיֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ** – אין אדם יכול לאסור את רכושו אלא למשך הזמן שהוא עדיין שלו, אבל כשיצא מרשותו יפקע האיסור. ולפי דבריהם מתפרשת הסיפא 'ובשביעית' אף בנדר קודם שביעית ונכנסה שביעית, שמכיון שהגיעה השנה השביעית והופקרו הפירות, פקע איסורם.

מקשה הגמרא, **וְתֵיכָּבְרָא** – וכי תסבור כן, כלומר וכי יתכן לומר שבזה נחלקו, **מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ לְכְשֶׁיֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ**, וכי יש מי שסובר שאין אדם יכול לאסור דבר שלו על מנת שישאר באיסורו לאחר שיצא מרשותו, ואף אם יפרש שרצונו כן, **אִם כֵּן, נִיפְלְגֵי** – יחלקו האמוראים בְּאדם האוסר בלשון 'נְכָסִים אֵלּוּ', ואף בזה יאמרו רבי יוחנן וריש לקיש שהאיסור נפקע כשתגיע שנת השביעית, **וְכָל שֶׁכֵּן** בְּאומר 'נְכָסַי', ומכיון שרבי יוחנן וריש לקיש השמיעו את דינם במי שאומר 'נכסי', דהיינו הנכסים שלי, הרי משמע שדווקא באופן זה אמרו שהאיסור נפקע כשיצא מרשותו, לפי שמתוך משמעות דבריו יש להבין שאין כוונתו לאסור אלא כל זמן שהם נכסיו, אבל כשאומר 'נכסים אלו' יכול לאסור אף לכשיצאו מרשותו.

וְתוּ – ועוד קשה, **הָא תָּנֵן** – הרי שנינו במשנה (ב"ק קח:) **הָאָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ לְכְשֶׁיֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ** – כלומר שבאפשרותו לעשות כן. **הִתְנַן**, אדם **הָאוֹמֵר לְבָנוֹ**, הריני אוסר עליך באיסור קוֹנָם את כל מה **שֶׁאַתָּה נֶהֱנֶה לִי**, דהיינו שאסר עליו בנדר ליהנות ממנו, אין איסור זה חל אלא בחיי האב, אבל אם **מֵת** האב **יֵרָשֶׁנּוּ** הבן. אולם אם הוסיף האב ואמר 'בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ', דהיינו שאמר במפורש שאוסר עליו את נכסיו הן בחייו והן לאחר שימות,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... כנראה ממכתבו, הנה יש עתה צנור להשפעה על אחיו שי' בעניני יהדות בכלל, אבל אין זה פוטר אותו מלנצל השפעתו הוא על אחיו שי' לקרבו לחסידות דרכי' ומנהגי', ואל יקשה בעיניו מה שמדברים ע"ד עניני חסידות, בה בשעה שצריכים עדיין להשפיע עליו בעניני יהדות בכלל, הנה ידוע מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע (קונ' ומעין עכ"ב) שבזמננו עתה, אין אתנו יודע עד מה בעניני הבירורים ובמילא צריך לעבוד ולהתעסק בכל המקצועות בבת אחת, ובכלל הרי ידוע מרז"ל אשר האי עלמא כבי הילולא דמיא, **חטוף** ואכול **חטוף** ושתי...

אם מֵת לֹא יִרָשֶׁנּוּ, כיון שאסרו בפירוש ליהנות מן הנכסים אף לאחר מותו. הרי מפורש שאפשר לו לאדם לאסור את נכסיו גם לאחר שיצאו מרשותו, ולא יתכן שיחלקו רבי יוחנן וריש לקיש על כך.

דוחה הגמרא את הראיה מהמשנה בבבא קמא, עדיין אפשר לומר שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש גם באומר 'נכסים אלו עליך' ולא ייאסר חבירו כשתגיע השנה השביעית, ולא קשה מהמשנה הנ"ל, **כי שַׁאנִי הָכָא דְּקָא אָמַר לֵיהּ האב לבנו 'בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ'**, ובאופן זה שמפרש כן הרי הם נאסרים אף לאחר שיצאו מרשותו. אמנם, כשאמר 'נכסים אלו' סוברים רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתכוין לאוסרם אלא כשהם ברשותו. ובזה נחלקו עם רב ושמואל, שלפי דעת רב ושמואל כוונתו לאסור את הנכסים גם לאחר שיצאו מרשותו, ולכן אין האיסור נפקע בשביעית, ולרבי יוחנן וריש לקיש כשמגיע שביעית נפקע האיסור.

אולם זה אינו מיישב אלא את הקושיא השניה מן המשנה, אבל **מִכָּל מָקוֹם** הקושיא הראשונה **קַשְׁיָא**, אם סוברים רבי יוחנן וריש לקיש שהאומר 'נכסים אלו' אינם אסורים לאחר שיצאו מרשותו, אם כן מדוע נקטו הלשון 'נכסי'.

הגמרא עתה חוזרת בה ומבארת את המחלוקת באופן אחר:

אֶלָּא מזה מוכרח שבְּאוסר את חבירו בלשון **'נְכָסִים אֵלּוּ' כְּוֻלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** שאין האיסור נפקע לאחר שיצאו מרשותו, **כִּי פְּלִיגִי בְּאומר 'נְכָסַי', רַב וּשְׁמוּאֵל סָבְרֵי, לֹא שְׁנָא 'נְכָסִים אֵלּוּ' לֹא שְׁנָא 'נְכָסַי' אֶדֶם אוֹסֵר** אף לאחר שיצאו מרשותו, שאף באומר 'נכסי' אנו מפרשים שכוונתו לומר 'אלו שהם עכשיו נכסי – יאסרו עליך לעולם', ואין כוונתו למעט ולומר 'רק כל זמן שהם נכסי', אלא לפרש דבריו ולהורות שכוונתו לנכסים שלו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבְרֵי**, אם אמר **'נְכָסִים** אלו' **אָדָם אוֹסֵר** אף לאחר שיצאו מרשותו, שמכיון שלא פירש 'נכסי' אלא סתם 'נכסים אלו', מוכח מלשונו שכוונתו לאסור לעולם, אבל האומר **'נְכָסַי', אֵין אָדָם אוֹסֵר** אותם לעולם, כיון שמשמעות לשונו שלא יאסרו אלא כל זמן שהם נכסיו, ולא לאחר שימות או ימכור לאחר.

ולפי אוקימתא זו, רב ושמואל מעמידים את המשנה בין באמר 'נכסים אלו' ובין באמר 'נכסי', ובשניהם דינו שאם נדר קודם שביעית אין הנדר נפקע בשנת השביעית, ורק אם נדר בשביעית עצמה אין הנדר חל. ולדעת רבי יוחנן וריש לקיש המשנה מדברת דווקא באומר 'נכסים אלו', ואז אין האיסור נפקע בשמגיע שביעית, אבל אם אמר 'נכסי' אינו נאסר בשביעית.

הגמרא מקשה על מה שפירשנו בדברי רב ושמואל:

וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – היתכן שיש מי שסובר, **לֹא שְׁנָא נְכָסִים אֵלּוּ וְלֹא שְׁנָא נְכָסַי**, שאף האוסר בלשון 'נכסי' דינו כאוסר בלשון 'נכסים אלו' וחל אף לכשיצא מרשותו, **וְהָא תָּנַן**, אדם **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, קוֹנָם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁאֲנִי נִכְנָם**, כלומר, שאסר על עצמו את בית חברו, שיהא אסור לו להיכנס אליו. או שאמר לו, קונם **שֶׁדְּךָ שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ**, שאסר על עצמו את השדה לקנותה ממנו. בשני אופנים אלו דינו שאם **מֵת** בעל הבית או השדה, **אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְאַחֵר** – את הבית או השדה, **מוּתָּר** לנודר להיכנס לבית וליקח את השדה, כיון שנקט בלשון נדרו 'ביתך' וכן 'שדך', שמשמעו, דווקא כאשר הוא שלך, ולא לאחר שעבר לרשות אחרת. אבל אם אמר, קונם **לְבֵית** זֶה **שֶׁאֲנִי נִכְנָם**, או **שָׂדֶה** זוֹ **שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ**, אף אם **מֵת** בעל הבית או השדה, **אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְאַחֵר, אָסוּר**, כיון שלא הזכיר בנדרו של מי הבית או השדה, ואסר אותם על עצמו בכל רשות שיהיו.

הרי מפורש במשנה שמכיון שאמר 'ביתך' או 'שדך' לא נתכוון לאסור אלא בזמן שהם ברשות הבעלים, וכמו כן האוסר על חבירו בלשון 'נכסי', יש לנו לומר שאין כוונתו לאסור עליו לעולם, אלא רק כשהם ברשותו.

ומכוח קושיא זו מסיקה הגמרא:

אֶלָּא, כִּי אָמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ – אימתי אמרו רבי יוחנן וריש לקיש שאין אדם אוסר לכשיצא מרשותו, דווקא כשמדירו בְּלשון **נְכָסַי**, ואם יאמר 'נכסים אלו' מודים שנאסר לעולם, **וּלעומת זאת רַב וּשְׁמוּאֵל** שאמרו שאדם אוסר לכשיצא מרשותו, לא אמרו כן אלא **בְּאומר נְכָסִים אֵלּוּ**, ואם יאמר 'נכסי' לא יהא אסור אלא כל זמן שהנכסים ברשותו, **וְלֹא פְּלִיגִי** – ולא נחלקו, אלא כל אחד השמיע דין אחר באופן אחר.

עלה בידינו, שאין כל מחלוקת בין האמוראים, לא בביאור דברי המשנה ולא לדינא. והכל מודים שאדם יכול לאסור לכשיצא מרשותו, והיינו כאשר אומר 'נכסים אלו', אבל אם יאמר 'נכסי' אין כוונתו אלא כל זמן שהם ברשותו. ומשנתינו מדברת באומר 'נכסים אלו', ולכן, אם מדיר לפני שביעית ימשיך נדרו גם בשביעית, ורק אם מדירו בשביעית עצמה, לא חל נדרו לאסור הפירות שהם הפקר.

שנינו במשנה **וּבִשְׁבִיעִית** – אם הדירו בשביעית, **אֵין יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כו'**. שאמנם אין הנדר חל על הפירות, שהם הפקר, אבל הוא חל על גוף השדה, ונאסר המודר לירד לשדהו של המדיר, ועל כן אינו יכול ללקט אלא את הפירות הנוטות לחוץ, שאינו צריך להכנס לתוך השדה לצורך לקיטתם:

מקשה הגמרא, **מַאי שְׁנָא דְּאוֹכֵל מִן הַנּוֹטוֹת** – באיזה סברא חלוק דין הפירות מדין הקרקע, שמותר לאכול מן הפירות הנוטות לחוץ, משום **דְּהֶפְקֵרָא אִינּוּן** - שפירות הפקר הם, **והרי אַרְעָא נַמֵּי אַפְקְרָהּ**, שכשם שהופקרו הפירות מן התורה, כך הופקרה גם זכות הכניסה אל השדה כדי ללקטם. ואם כן אין המדיר יכול לאסרה עליו, שאין זה שלו אלא של הפקר.

ונחלקו האמוראים בביאור ענין זה:

הדעה האחת: **אֲמַר עוּלָּא, בְּעוֹמְדִין אֵילָנוֹת עַל הַגְּבוּלִים** –המשנה האוסרת לירד לקרקע המדיר, מדברת באילנות הנטועים בקצוות השדה ויש אפשרות לגשת אליהם וללקוט מהם בלא להיכנס אל תוך השדה, ובאלו לא הפקיר הכתוב את השדה כדי שיוכלו להגיע אל הפירות, שהרי גם מבחוץ אפשר ללקטם. ואולם, באילנות העומדים באמצע השדה מותר המודר להיכנס לצורך לקיטתם, שאף השדה הופקרה לצורך כך.

הדעה האחרת: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים אָמַר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶא בַּעֲמִירָה**. כלומר, אמנם מן התורה מותר לו להיכנס לשדה, שהפקיר אותה הכתוב לצורך לקיטת הפירות, אבל חכמים אסרו זאת משום גזירה שמא ישתהה שם לעמוד שלא לצורך, לאחר שיסיים ללקט את הפירות, ולזה לא הופקרה, ונמצא נהנה מקרקע המדיר באיסור. ולפי זה אף באילנות העומדים באמצע השדה אסרה המשנה להיכנס לשדה.

משנה

במשנה שלפנינו מפורטים כמה עניני הנאה שאף למדיר אסור לקבלם מאת המודר, ואף שמעיקר הדין אין האיסור אלא על המודר, מכל מקום בהנאות אלו אסרו גם להיפך, מן הטעם המבואר בגמרא.

הַמּוֹדֵר הֲנָאָה מֲחֲבֵירוֹ, לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ כלים, וְלֹא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ. לֹא יִלְוֶנּוּ מעות, וְלֹא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכּוֹר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ – שניהם אסורים למכור זה לזה שום דבר.

הרי שלושה דברים שאסורים על שניהם, שכשם שנאסר על המודר לשאול כלים או ללוות מעות או לקנות סחורה מן המדיר, שהרי בזה הוא נהנה ממנו, כמו כן נאסר עליו גם להשאיל את כליו או להלוות את מעותיו, או למכור סחורה למדיר. טעם הדבר יבואר בגמרא.